

ДІАЛОГІЧНІСТЬ В СТРУКТУРІ ХУДОЖНЬО-КОМУНІКАТИВНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Тютюнник Марія Григорівна

викладач

Кропивницький музичний фаховий коледж, Україна

Науковий керівник: Стратан-Артишкова Т.Б.

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри мистецької освіти

Центральноукраїнський державний університет, Україна

Сучасні соціально-економічні процеси зумовили появу вимог щодо підготовки конкурентоспроможного, висококваліфікованого, інтелектуального, компетентного, творчо-дієвого фахівця, здатного демонструвати високий рівень професіоналізму, вибудовувати траєкторію власного саморозвитку, самовираження й самоактуалізації у професійній діяльності. У зв'язку з цим, перед вищою мистецькою освітою особливо гостро постала проблема формування художньо-комунікативної готовності, метою якої є підготовка фахівця, здатного виявляти суб'єктну активність у практичній діяльності, засобами мистецтва розкривати учням навколишній світ, благотворно впливати на розвиток їх особистісно-творчих якостей, спрямовувати духовний світ молоді у художньо-творче русло, сприяти гармонізації відносин з собою, з іншими людьми, зі світом. підтримати людину в людині, закласти в ній механізм самореалізації особистості [3].

Аналіз наукових праць з проблеми дослідження дав змогу констатувати, що існують різні підходи щодо визначення складного, комплексного, динамічного, багатогранного поняття «готовність».

Відомі українські вчені (педагоги, психологи), зокрема, І. Бех, С. Гончаренко, І. Зязюн, Г. Костюк, О. Мороз, І. Підласий та ін., розглядаючи «готовність» у педагогічному контексті, визначають це поняття, як результат професійного навчання і особистісного розвитку, умову успішного виконання будь-якої діяльності, ступінь мобілізації внутрішніх ресурсів особистості з метою ефективного вирішення завдань; як інтегративну особистісну якість, складне психологічне утворення, передумову ефективності діяльності; як професійно важливу якість вчителя, що впливає на успішність професійної адаптації [2].

Сучасні науковці-дослідники трактують поняття «готовність» як важливу інтегровану якість, стійку особистісну характеристику майбутнього вчителя, що виявляється в його здатності здійснювати ефективну педагогічну діяльність і є результатом процесу професійної підготовки вчителів у закладі вищої освіти (О. Комар); як сукупність професійно зумовлених вимог до вчителя (З. Курлянд та ін.); як складне особистісне утворення, інтегральну характеристику особистості, що є комплексним відображенням цілої низки особистісних рис і професійних якостей, необхідних для успішної професійної діяльності (В. Різник); як інтегративне особистісне утворення, як умову ефективної професійної діяльності фахівця (І. Гавриш); як складну інтегративну характеристику суб'єкта праці, що містить мотивацію, знання, уміння, досвід, які забезпечують досягнення високих показників при виконанні професійної діяльності (Н. Чорна).

Зміст і структуру готовності дослідники вивчають відповідно до конкретного

виду та змісту професійної діяльності, визначаючи характерні й універсальні для відповідної діяльності компоненти готовності, сформованість яких надає можливість майбутньому фахівцеві ефективно її здійснювати і виконувати.

У структурі готовності як складно структурованого утворення науковці виокремлюють такі взаємодійні компоненти: мотиваційно-цільовий, змістовий, операційний, інтеграційний (О. Пехота); мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційний (О. Комар); мотиваційний, когнітивний, процесуальний, рефлексивний (В. Староста), мотиваційно-вольовий, когнітивно-інтелектуальний, креативно-діяльнісний (Н. Чорна).

Актуальні питання професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва розглядаються у наукових працях сучасних українських вчених, педагогів-музикантів (А. Зайцевої, А. Козир, В. Лабунця, О. Олексюк, В. Орлова, О. Отич, Г. Падалки, Л. Паньків, А. Растригіної, О. Ребрової, О. Ростовського, О. Рудницької, Т. Стратан-Артишкової, О. Щолокової та ін.), розкриваються у наукових дослідженнях О. Горбенко (музично-виконавська компетентність), Л. Гусейнової (готовність до музично-інструментальної діяльності), П. Харченко (готовність до професійного саморозвитку) та ін.

Науковці підкреслюють, що невід'ємною частиною мистецької освіти, її сенсом й унікальністю є діалогічність, що передбачає комунікативно-діалогове спілкування з мистецтвом як активно діалогічного за своєю природою [4; 5; 6], і через нього, – з суб'єктом художнього спілкування. Діалогічність «пронизує і реальні діалогічні відносини з «приводу мистецтва», і внутрішні процеси осмислення набутих художніх вражень» [6, с. 62]. Діалогічне спілкування, зазначає О. Рудницька, – «складний, багатогранний процес, що охоплює взаємодію суб'єктів, обмін інформацією між ними, виникнення і ствердження близької для обох учасників позиції, вираження ставлення один до одного, взаємовплив та взаєморозуміння [6, с. 62].

Як особлива духовно-практична діяльність, процес художнього спілкування (діалог автора зі світом, з самим собою, інтерпретатора з автором, самим собою, аудиторією) характеризується не тільки інтелектуально-розумовими реакціями свідомості реципієнта, а й суб'єктивними переживаннями, емоціями, почуттями, бажаннями, прагненнями, можливостями, котрі дають установку до сприйняття і дії, мобілізують інтелект, актуалізують творчі сили особистості, спонукають до творчого пошуку, самопізнання, творчого самовираження (О. Шевцова).

Аналізуючи феномен мистецтва, представники філософської думки різних історичних періодів вказували на його комунікативну перевагу над іншими формами суспільної свідомості. Так, однією із основних функцій М. Каган визначає комунікативну (від лат. *communis* – спілкуюся), яка має поліфункціональний, інтегративний характер. Для педагогіки продуктивним є розуміння мистецтва як своєрідного «практичного людинознавства» (М. Каган), об'єктивно-суб'єктивної реальності, невід'ємної від творчості людини, з одного боку, і від культури – з іншого.

Відомо, що мистецькі твори виконують роль засобу спілкування, способу ціннісної орієнтації, інструменту пізнання, знаряддя практичного перетворення світу, що загалом складає організовану комунікативну систему, яка функціонує як специфічний «канал зв'язку» і вимагає, в свою чергу, для свого функціонування обов'язкової участі суб'єкта унікального способу людської комунікації, художнього спілкування і взаємодії, «художньої розмови», «розуміючого співпереживання» (В. Дільтей), «діалогу» як сутнісної характеристики розуміння музичного твору.

Долучитись до мистецтва – означає вступити в діалог «соціальних мов», стати причетним до «висловленого чужими словами» світу, пізнати міру причетності митця

до універсальї всесвіту, відчуті й усвідомити гармонію й ритм його душі у складній структурі художнього діалогу, осмислити життєві позиції і світосприймання, що є можливим за допомогою «вживання», своєрідного перенесення свого досвіду у досвід іншого і навпаки. У такий спосіб формується культура художнього сприйняття, здатність до художньо-діалогового спілкування-мислення, до творчого самовияву і самопізнання.

Факт діалогічності є визначальною сутністю і особливістю процесу художнього пізнання, яким притаманні такі атрибути людської свідомості й підсвідомості: ціннісне осягнення, емпатійне чуття, евристичне осягання, рефлексивний злет тощо. Саме у формі художнього спілкування реалізується духовний діалог на рівні художніх культур, художніх епох, художніх образів, виникає потреба у повторному спілкуванні з навколишнім світом через мистецтво, здатність переживати життя іншої людини зі своїми радощами, тривогами, інтересами, проблемами. У такий спосіб, виявляється гуманістична соціальна потреба, відбувається усвідомлення особистості як найвищої цінності, здійснюються спонуки до саморозвитку і самоформування, оскільки «дух животворить» (Г. Сковорода).

Через мистецтво, зазначає Л. Масол, людина самоактуалізується, усвідомлює власну унікальність [4]. Через мистецтво певної епохи і культури відбувається входження у «серце» цієї культури, не просто її пізнання, а емоційне, особистісне осягнення, здійснення діалогу, в процесі якого кожна культура глибше усвідомлює себе, свою унікальність, а також схожість з іншими культурами [8].

Оперативно відгукуючись на суспільні процеси і духовні запити людини, художні твори створюють «простір» у духовному світі людини, допомагають їй не тільки реконструювати й відтворити «людський феномен», здійснити «принцип рівності», а й «прожити» за допомогою уяви і фантазії різні «ролі», характери, ситуації, сюжети, відчуті свою причетність до всього того, що відбувається в світі [7].

Аналіз наукових праць з проблеми дослідження дав змогу узагальнити, що в структурі художньо-комунікативної готовності особливої важливості й значущості набуває здатність до емпатії, що виявляється в процесі художньо-діалогового спілкування. Як зв'язувальна й спільна ланка музичної і педагогічної діяльності, специфічні ознаки емпатії виявляються як у процесі художнього сприйняття-інтерпретації, так і у процесі художньо-педагогічної комунікації з учнями, у здатності створити відповідну атмосферу, розкрити світ художніх образів, вплинути на емоційно-ціннісну сферу, зрозуміти їх внутрішній світ, переживання, почуття, прагнення. Здатність до такого типу суб'єкт-суб'єктних відносин, до сприйняття унікальності й неповторності особистості учня, надання йому можливості бути самим собою, характеризує емпатію як професійно значущу особистісну якість майбутнього викладача музичного мистецтва.

Здатність до емпатії, як якісна характеристика майбутнього фахівця, трансформується у відповідні художньо-комунікативні вміння, репрезентується в практичній діяльності, формується у ній й, у такий спосіб, виступає важливим показником сформованості художньо-комунікативної готовності майбутнього фахівця.

Отже, художньо-комунікативна готовність зумовлюється здатністю майбутнього викладача музичного мистецтва до художньо-комунікативного діалогу, в процесі якого виявляються емпатійні якості, розуміння-осмислення художньо-інтонаційного сенсу музичного твору, індивідуально-творча інтерпретація, художньо-образне мислення, асоціативність, художнє перевтілення, ідентифікація, рефлексія.

Художньо-комунікативна готовність майбутнього викладача музичного мистецтва як інтегративне професійно особистісне утворення виявляється, з одного боку, як здатність майбутнього викладача музичного мистецтва адекватно сприймати, розуміти, інтерпретувати музичний твір, розкривати його художньо-образний зміст, здійснювати художньо-комунікативний діалог з автором музичного твору, з самим собою, а з іншого, – спрямовувати його на аудиторію, залучати у процес художнього пізнання-мислення учнів, сприяти їх духовному розвитку засобами мистецтва, усвідомленню себе як особистостей, осмисленню свого ставлення до мистецтва, до своєї професії, до навколишнього світу.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Виховання особистості : У 2 кн. / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – Кн. 2. – 342 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге доповнене і виправлене / С.У. Гончаренко. – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 552 с.
3. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії: монографія / І. А. Зязюн. – Черкаси : Вид. від ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. – 608 с.
4. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта : теорія і практика / Л. М. Масол. – К. : Промінь, 2006. – 432 с.
5. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва : теорія і методика мистецьких дисциплін : [навч. посіб.] / Падалка Галина Микитівна. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.
6. Рудницька О. П. Педагогіка загальна та мистецька : навч. посіб. / Оксана Рудницька. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. – 358 с.
7. Сморг Л. Естетика : навч. посібник / Л. О. Сморг. – К. : Кондор, 2009. – 334 с.
8. Стратан-Артишкова Т. Б. Творчо-виконавська підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва: монографія. – Кіровоград : КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – 448 с.